

Mérnöki Továbbképző Intézet
1952—53. évi előadássorozatából: 2532

B
21081

Csányi Károly

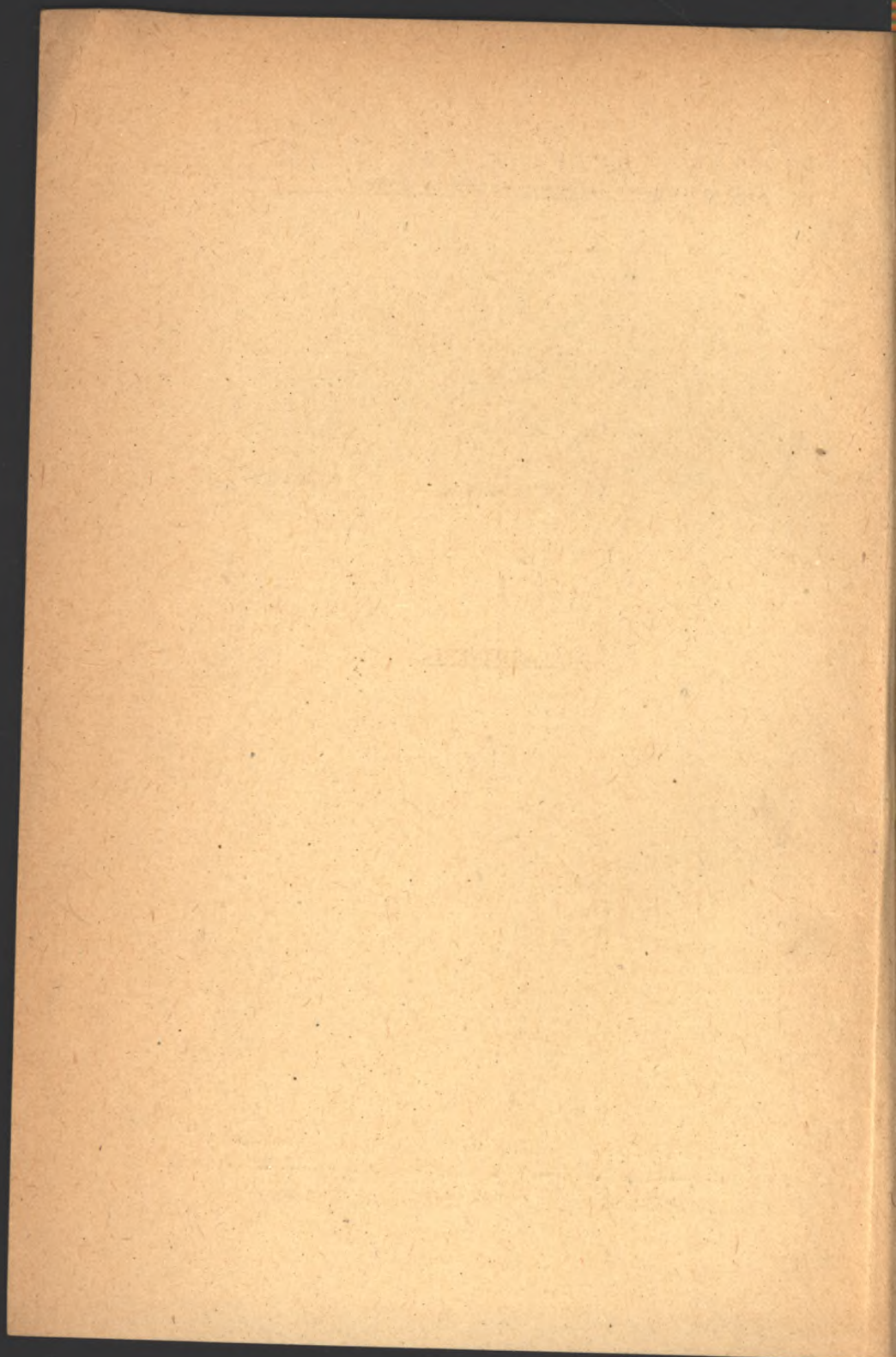
Győr műemlékei

Kézirat

1 9 5 4

FELSŐOKTATÁSI JEGYZETELLÁTÓ VÁLLALAT, BUDAPEST

Ára: 6.— Ft

M É R N Ő K I T O V Á B B K É P Z Ő I N T É Z E T

1952-53. évi előadássorozatából: 2532.

CSÁNYI KÁROLY

GYŐR MŰEMLÉKEI.

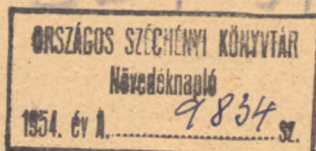
Kézirat.

1954.

FELSŐOKTATÁSI JEGYZETELLÁTÓ VÁLLALAT, BUDAPEST.

Ára: 6.- Ft

Kéziratot ellenőrizte:
Genthon István

A kiadásért felelős: Felsőoktatási Jegyzetellátó V. Igazgatója.
1954.
A kézirat nyomdába érkezett: VII.1. Példányszám: 84.
Készült: Rotaprint lemezről a MNOSz 5601-50 A és MNOSz 5602-50A
1.75 A/5 iv terjedelemben.
Készült a Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalatnál.
Felelős vezető: Török József.
Ny.táskaszám: 17995.

Győr műemlékei.

Ha Győr települési viszonyait áttanulmányozzuk, úgy hű képet nyerünk a város fejlődéséről. Az tény, hogy Győr területe már a történelemelőtti időkben lakott hely volt, bár szorosan vett állandó település ebben az időben a város területén még nem volt, inkább csak a város környékén kerültek elő őskori leletek. A kelta korban alakulnak Magyarország területén az első városnak nevezhető települések, ezek nemcsak a kedvező helyi viszonyoknak, hanem leginkább az állandó utvonalak mentén meginduló kereskedelemnek köszönhetik létüket. Ebben az időben nyeri Győr Rabona, a Rába folyótól Arrabona nevét. Ennek a névnek a maradványa a város német Raab neve és a Dunába folyó Rába megnevezése.

Arrabona i.sz. előtt 15-ben Noricum elfoglalásával római uralom alá került. A rómaiak megtartották a kelta eredetű Arrabona nevet és az Augustus császár által i.sz. után 8-ban megszerzett Pannónia provincia egyik legészakibb kis helysége lett. Jelenetesebb hellyé akkor vált, amikor az északi barbár támadások miatt katonailag megerősítették. A Duna jobb partján elhelyezkedő erődvonalba eső várost kedvező stratégiai helyzete miatt Traján császár katonai őrhellyé építtette ki és kiváló műttral kapcsolták a birodalom központjához. Ezzel kapcsolatban meghonosodott a római művelődés. A mai káptalan dombon helyezkedett el az első erődítmény /castrum/, a város területén pedig kőépületek emelkedtek a lakosok részére. A leletek nagy száma, szép síremlékek bizonyítják, hogy a IV.sz.-ban végetérő római uralom jelentékeny hellyé fejlesztette ki Arrabonát. De a népvándorlás egyre erősödő hullámainak nem tudott ellentállni a hanyatló birodalom katonai ereje. A rómaiak 377-ben kivonták a helyőrséget.

Néhány Dunántúli városunk a népvándorlás korában sem vesztették el teljesen jelentőségüket, ilyenek voltak Pécs, Keszthely és Győr. A leletek ezrei világosan tanuszkodnak erről.

Csakhamar megjelentek a hunok, majd később az avarok, akik ismét befolyásolták a város alakulását. Győr egyike a legnagyobb ismert avar központoknak. Az avarok nagyterjedelmű sáncvárakat építettek gyűrűalakban települési helyük körül. Ekkor tűnt el az Arrabona név és lett helyébe Győr /rég i okmányokban Geurew, Géren, Geur./. A város latin neve viszont Iaurinum, Iaurium, Genrum, a mai Geur-Győr latinos változata.

Az avarok uralmának Nagy Károly frank uralkodó 797-ben vetett végét. Az avarok meghódoltak, felvették a keresztiséget és beolvadtak a németységbe. Lassan beszivárgó szlávokba. De Nagy Károly birodalma is széthullott, 855 körül Győr Szvatopluk morva birodalmához tartozott. A magyarság a bánhidai csata után Győrt is elfoglalta. A honfoglaló és az árpádkori magyarság felismerte Győr jelentőségét. Szent István itt püspökséget alapított és a várispánság székhelyévé tette. A bőkezű király a város területéből is engedett át a püspökségnek. A világi kormányzást a várispánra bízta, a város nagyobb része királyi birtok maradt. Későbbi uralkodók alatt azonban megváltozott a birtokviszony. A tatárjárásig a terület úgy oszlott meg: a város magja a belső vár /a mai püspökvár/. Ehhez csatlakozott a külső vár /a káptalandomb területé/. A vár alatt terült el a néhány utcából álló váralja /ez a mai belváros/. A mai Lenin-ut közepétől majdnem a mai Kálvária-utca végéig húzódott a Király-földje.

A mai Kálvária domb környékén találjuk Sz. Adalbert falva nevű kisközséget. Ez a káptalan tulajdona volt. A mai Győrszabad-hegyet /egykor Szőlős/, a királyi szőlő művelők népesítették be. Kelet felé terült el Sz. Benedek-falva nevű község. Abda felé a mai Ujváros, a káptalané, Sziget viszont királyi tulajdon volt.

Ez a terület vált később a kialakuló város színhelyévé.

A tatárjárás gyors vihara ugyan sokat rombolt, de a város gyorsan újraéledt és kezd kereskedelmi központtá alakulni. V. István 1271-ben kiváltságokat adományozott Győrnek. Ennek nyomán alakult ki végleg a mai belváros, egyben felszabadul az ispán joghatósága alól és önkormányzatot nyert. Ezzel együtt járt a szabad vásártartási jog. III. Endre idején alakul meg Révfalu községe.

Az Anjouk uralma alatt lassan erősödött a város. Erzsébet királyné megerősítette a várost. Egyideig a hűtlen várkapitányok révén III. Frigyes kezére kerül, bár 1447-ben is magyar tulajdonná lett, 3000 aranyforint lefizetése ellenében.

Az 1529-ben Győr felé közeledő török sereg elől a német várórség elvonult, előbb azonban felgyújtotta a várost. A tűz nemcsak a várat, hanem a város jórészét is elhamvasztotta. Ekkor nevezték el a törökök Győrt "Janik kalának", égett városnak. Ezért Kezdték a város erődítését 1537-ben, előbb a káptalandombot, aztán az egész belvárost. Így került sor az olasz rendszerű megerősítésre.

sítésre. Ennek nyomán a város is ujjaszületett, mert a várfalak iránya, a bástyák és kapuk elhelyezése meghatározta az utcák vonalát, a házak mélységét és magasságát. Az új város képét a katonai mérnököknek köszönhetjük. Az építés vezetője 1561-től Benigno Ferenc volt. A tervező Pietro Ferrabosco szabálytalan ötszöget tervezett, hét bástyával, előttük árokkal, melybe a Rába vizét vezették. A bástyák olasz módra épültek. Három kapu nyílt, három irányba: északon a Dunakapu, nyugaton a Bécsi kapu, délre a Fehérvári kapu. Egész sor olasz szerepel a várépítésnél. Ezekkel a munkákkal Győr az akkori Magyarország legjobb, leghatalmasabb és legkorszerűbb erődjévé épült ki.

Ezek a hatalmas erősítések mégsem mentették meg Győrt attól, hogy 1594-ben török kézre ne kerüljön. Szimán nagyvezér 100,000-nyi hadával Győrt ostrom alá vette. Huzamosabb ostrom után Hardeg gróf a vár parancsnoka feladta a várat, szabad elvonulást követően ki magának és embereinek. Győr eleste nagy rémülést keltett szinte egész Európában. A 36 évig, nagy költséggel épült /1537-1573/ vár így aránylag könnyű szerrel került az ellenség kezére. Az áruló Hardeget Bécsben kivégezték.

Bár korábban 1566-ban nagy tűz ütött ki, a vár fontosságát misem bizonyítja jobban, mint az, hogy az ujjaépítés hamar megindult, jórészt ismét olaszok vezetésével. Prága és Eger híres építőmestere Cristoforo della Stello fejezte be a várépítést. Amint láttuk a vár mégis, bár árulás folytán az ellenség kezére került. Szimán nagyon büszke volt győzelmére, amit igazol az az emléktábla, melyet a fehérvári kapuba helyeztetett el. Kezünkben van Európa kulcsa, mely sohasem jut a keresztények birtokába, sőt ezzel a kereszténység összes városainak kapuit kinyitjuk" - mondotta az "ntudatos felirat.

Ennek dacára a török csak néhány évig bírhatta Győrt. 1598-ban a magyarok Pálffy és Schwarzenberg vezérlete mellett meglepetésszerűen visszafoglalták Pálffy Miklós győrvárosi háztulajdonos, győrmegyei nagybirtokos néhány vár főkapitánya, a Dunántúli részek főkapitánya, több csatában diadalmas hadvezér hivatott volt arra, hogy ezt a nagy feladatot megoldja. E munkában volt társa Schwarzenberg Adolf a bécsi haditanács elnöke. A török őréség elbizakodottságában dözsöléssel töltötték idejüket és a vár őrizetére kevés gondjuk volt. A magyarok 1598-ban, március havában éjjel titokban Győr alá jöttek. A fehérvári kaput az ak-

17995-54.

kori új ostromeszközzel a petárdával megnyitották. Ezen át törtek be a várba. A meglepett várórség hiába védekezett, Pálffy a dicsőséges győzelem emlékére a zománcdiszú szép aranyserleget kapta, mely ma a Nemzeti Múzeum tulajdona. A hagyomány szerint a győzelem kivívásában szerepe volt a győri vaskakasnak, mely a Duna-
kapu tornyán volt elhelyezve. A törökök azt terjesztették el, hogy Győr akkor kerül a magyarok kezére, ha az az ércakas megszólal. Az ostrom éjjelén nagy vihar keletkezett, amitől a kakas körbe forgott és rozsdás lévén erősen csikorgott, az ijedt törökök azt hitték, hogy a kakas megszólalt, miáltal ijedelmük még fokozódott.

Győr visszaszerzésének öröme elsősorban Bécsben és szerte Európában ünnepélyeket rendeztek. Ezzel is hangsúlyozni akarván Győr védelmi fontosságát. A török veszedelemből menekült osztrák nép az utak mentén kőből a Győri keresztet állította fel, ezzel a felirással: "Sag Gott, dem Herrn lob und Dank, dass Raub wieder kommen in der Christen Hand". Ilyen a még ma is fennálló Lajtaporányi győri kereszt.

1663-64 közt új erősítési terveket készítettek, új védelmi övezettel, ami 1666-ra el is készült. Nem egy XVII.sz.-i ház találmunk még ma is a város területén, de a házak javarésze a XVIII.századból származik. Az ujonnan bővített és megerősített vár sikerrel állott ellen az 1683-iki, Bécs felé vonuló török seregnek.

A XVIII.sz.-ban alakul ki lényegileg Győr mai arculata. 1743-ban Mária Terézia szabad királyi várossá emelte. A város 1613- házán meglátszik a győri polgárielem vagyonosodása és külön izlése. Legjellemzőbbek a konzolokon nyugvó, zárt sarokerkélyek, melyek külön érdekességet adnak az utcaképnek. A vagyonosodás alapja főleg a gabonakereskedésből származott. Az Alföld gabonáját a Dunán szállították Győrig és az ipar is fellendül, egyre-másra alakulnak a céhek és új iskolák is keletkeznek. 1808-ban a franciák elfoglalják a várost, Napoleon is tartózkodott a falai között. A szabadságharc folyamán Győr 1849-ben Haynau kezébe került.

A XIX.sz.második felében Győr fejlődése nagy lendületet vesz és területe is megnövekedik a hozzácsatolt Győrsziget, Révfülu és Szabadhegy révén. A XX.sz.főleg a gyáripar fejlesztésében válik ki.

A várfalakat, melyek a város fejlődését gátolták, 1817-ben kezdték lebontani, 1894-ben eltávolítják a régi Fehérvári kaput és a föléje épült Tűztornyot. A Bástya utca egy része és a Duna közötti utolsó bástyarészek is eltűntek, hogy helyet adjanak az új piacnak a mai Sztálintérnek.

Az első világháború idején ide telepített ágyugyár, majd a vagongyár és több országos hírvé textilgyár nagy munkástömegekkel szaporította az egykor egyházi, később jórészt polgári színezetű várost.

Győr fontos közlekedési helyénél fogva és előbb említett gyárjai révén az ország egyik legelevenebb városa. Számtalan gyárával egyik legnépesebb munkás-városunk.

A középkori eredetű egyházi, belső mag köré bővült törökkori vár területére barokk város települt, szép házak sorából és a vár szűk területét idéző kedves jellemző közből. Győr az első város az ország területén, melyben tudatos tervezés alapján, egymást keresztben metsző utcák létesültek.

Az újabb időkben gyorsan fejlődő város üzleti életében és a versenykapitalizmus hajszakjában a történeti szépségű épületek és utcaképek háttérbe szorultak és a török elleni végvárrendszer legerősebb várának is alig maradt nyoma. A csunya kirakatszekrények és reklámtáblák rontották el a szép épületek sorait.

Szóljunk most már egyes műemlékeiről:

A műemlékek gazdag csoportjában templomok, köz- és magánépületek, nagyszámu lakóépület érdekes példái sorakoznak egymás mellé. A mai püspökvár/1.kép/ a római castrum helyén épült. Itt a képtalandombon a legrégebbi épület, /2.kép/ a románstílus korából a székesegyház egy része. Az első templomot és vele a püspökséget István király alapította 1033-ban. Ez azonban nyomtalanul eltűnt. Helyén 1200 táján épült az új, nagyméretű, kéttornyú, román stílusú templom, amely az idők folyamán sok átalakításon ment keresztül. Alaprajza a pécsi székesegyházéval volt rokonságban. A háromhajós templomot keleten három, egy vonalon elhelyezkedő apszis zárja le. Különössége a három apszisnak, hogy azok közel egyenlő magasságúak, ami a hajókban is érvényesült, tehát a templom nem bazilikális, hanem inkább csarnok elrendezésű volt. Ezt a formáját a mai napig megőrizte. Adat van arra, hogy a Pok-nemzetségből való Omoda püspök idejében /1254-63/ is dolgoztak rajta. Talán ekkor boltozták be a templom hajóit.

A román stílus korából megmaradt részletek a délnyugati sarkon az egykori déli torony alapjai, az északi fal keleti része, benne az egykori altemplom kis ablakával és az északkeleti mellékapszis. A mai főapszis korábban a hatszög felével záródott, ez és a délkeleti mellékapszis mai, románstílusú alakját az 1914. évi restaurálásakor nyerte, ugyancsak a főapszis fölötti oromzat /ma téglából pótolva/ és a főhajó párkánya is.

A csucsíves stílus korában a székesegyház lényegesen átalakult. Némely adat szerint a templom déli oldalán a Kont nemzetségből származó Héderváry János püspök /1386-1416/ széparányú kápolnát /3.kép/ építtetett 1404-ben, mai nevén Sz.László-kápolna, mert oltárán őrzik a magyar ötvösség egyik legkiválóbb remekét a Sz.László-fejereklyéjét magában foglaló hermát. Kolozsvári Márton és György Nagyváradon működő szobrásztestvér alkotása, amely 1400 után készült, az első sodronyzománcos mű hazánkban. Meg kell jegyeznünk, hogy a kápolna építészeti formái a fenti adatnál későbbi időre utalnak, bár ebben része lehet a Lippert József által végzett restaurálási munkának.

A XV.század második felében nagylucsei Dóczy Orbán püspök idejében /1481-86/ a hajókat gót stílusban bordás boltozattal látták el. /Ma a padlástérben még megvannak a boltíndítások./ E boltozatok oldalnyomásának felfogására épültek az erősen kiugró támpillérek. Ekkor készültek a keskeny, román stílusú ablakok helyett a tágas, csucsíves ablakok, amelyeknek boltívei, a mai barokk ablakok fölött, a déli oldalfalon jól kivehetők. A befejezés idejét jelzi az erőteljes tagozású lábazatpárkányba, a mai déli bejárat mellett bevéssett 1499-es évszám.

A templom a mohácsi vész után 1529-ben leégett, a templom két, románkori tornya is elpusztult. A XVI.sz.-ban a királyi várkapitányok foglalták le a székesegyházat és kenyér és puska-por raktárnak használták. A törökök alatt /1594-98/ foglyokat őriztek benne, északi hajójában pedig ágyukat állítottak fel a vár védelmére. Csak 1600 után használhatták ismét egyházi célra. A legszükségesebb javításokat Pethe Márton /1596-1605/ és Napraghi Demeter püspök /1607-19/ végeztette el, majd Draskovich György /1639-45/ Giovanni Rana építőmesterrel átépíttette. A bedőlt gótikus boltozat helyett ekkor épült alacsonyabban a három hajó lefedő dongaboltozat, az északi oldalon az újabb sekrestye és az elpusztult két torony helyett, a nyugati homlokzat közepén emel-

17995-54.

kedő egy torony. Ekkor alakíthatták át a karcsu gotikus pillé-
reket a mai, négyszögű formára. Ezeket a munkálatokat Széchenyi
György püspök /1658-85/ idejében 1681-ben fejezték be. Kőcimere
ma is megvan a torony homlokzatán.

Lényeges átalakításon ment át a székesegyház Zichy Ferenc
püspök idejében /1743-83/. Ő díszítette a mai gazdag barokk-
copf stílusú belsőt Maulbertsch Antal freskóival. /1772-81/.
1772-ben bízta meg a püspök Hefelét, a szombathelyi püspöki pa-
lota alkotóját a belső újjáalakításával. Ebben az időben készül-
tek a székesegyház gazdag oltárai is. Az északi és a déli osz-
lopos bejárat is ebből az időből való.

A Széchenyi György által emelt tornyot 1863-64-ben Talher-
József államépítész tervei szerint újjáépítették. /2.kép/. A
templom széles, klasszicista stílusú, egyszerű tagozású homlokza-
ta 1823-ban készült. 1912-14 közt az egész épület külsejét stíl-
szerűen restaurálták, a régi részek tiszteletben tartásával. To-
ronysisakja 1945-ben elpusztult, ma csupán áll, a templom tető-
zete pedig leégett. Ez utóbbit újjal pótolták.

A másik legrégibb épület a Káptalándomb területén a püspöki
palota, a nép nyelvén "püspökvár". A káptalándomb területét fog-
lalta el az egykori római castrum. Ennek helyén létesült a kö-
zépkorban, a XIV-XV. században a püspökvár. Legrégibb része az
L alakú épületnek a püspöki lak pincéjéből a várakozóhoz vezető
lépcső, hazánkban az egyetlen ilyenmű menekülő folyosó, teljesen
faragott kőekből. A lépcsős folyosó egy helyen kisebb, kereszt-
boltozattal fedett, ablaktalan helyiséggé bővül, a bordák szép,
növényi díszű konzolokon nyugszanak. Innen a lépcsős folyosó to-
vább folytatódik. A menekülő folyosó keletkezési idejét az alkal-
mazott gotikus formák alapján a XIV. századra tehetjük. A pince töb-
bi helyiségeiben egy-két ajtókeret és a vár tornyos kapuzata a
csucsíves stílus formáit mutatja. Az emeletet várkapolna Dóczy Or-
bán püspök idejében, 1487-ben épült, amit bizonyít a kápolna egyik
támpilléren látható évszám.

Figyelemreméltó a palota stuccos és szobordíszes lépcsőháza,
a XVIII.sz.-ból. Minden fordulónál páros puttokból alakított
kőből faragott bájos szoborcsoport köti le figyelmünket. Az is-
meretlen mester vázlatkönyve a bécsi Barokk-muzeumban látható,
benne két puttocsoportunk rajza is megvan, 1750 tájáról. A gót
stílusú kapu fölött emelkedő, ma vízszintesen lezárt tornyot egy-

kor barokk sisak fődte. Ma csonka alakját a XIX.sz.-ban nyerte. A püspöki palota kertje alatt kazamaták húzódnak és oldalait az olasz rendszerű erődfalak alkotják. Ez az egykori híres győri erőd legépebben maradt része.

Káptalándomb 26 számú kétemeletes ház jelenleg papnövelde és egyházmegyei könyvtár eredetileg szintén erre a célra épült. Egyszerű barokk homlokzata pilaszterekkel, középrizalitja oromzattal tagozott. Egykor három barokk kőcimer díszítette. Eredetileg egyemeletes volt Dallos és Széchenyi György építtette a XVII.sz.-ban Linzendorf Fülöp második emeletet építtetett rá. Az 1763-iki földrengés után Zichy Ferenc megnagyobbitotta, a XIX.sz. hetvenes éveiben pedig Zalka János a könyvtárszárnnyal bővítette.

Káptalándomb 15.sz. lakóház, egyemeletes szép copf stílusú homlokzatán két zárt erkély van, amelyek XVII.századi konzolokon nyugszanak. Klasszicista kapuja márványkeretű, egyező stílusú kapuszárnyakkal.

Ezen az úton lefelé haladva a Gutenberg térre érünk. Itt emelkedik a Frigyláda szobor, legszebb barokk emlékeink egyike, Feliratának tanúsága szerint III.Károly magyar király rendeletére készült 1731-ben. A négyoszeges talapzat mellső lapján a Kálvária jelene van domborműben kifaragva, fent a talapzaton, felhők között két angyal az aranyozott bádog frigyládát emeli. A talapzat sarkain kiálló volutákon egy-egy lámpás emelkedik. Azelőtt a Bécsben élő, olasz származású Giovanni Giuliano /1663-1744/ művének tartották, de miután kiderült, hogy az angyalok lábainál, a felhőcsomón STERF egykorú felirat van bevéssve, talán ez a néhány betű Schletterer Jakab, bécsi szobrász /1700-74/ nevének rövidítése, az F pedig fecit-et jelent. A kis téren mintaszerűen elhelyezett szobormű szép arányai és művészi szépsége megfelelően érvényesül.

A székesegyház déli oldala közelében, az egykori temető helyén áll a rokokó stílusú Szent Mihály szobor, 1764-ből. Alkotója ismeretlen.

A káptalan dombról lefelé haladva dél felé a Köztársaság térre jutunk, közepén áll Kisfaludy Károly szobra Mátray Lajostól. A Szent László király u. sarkán, főhomlokzatával a Köztársaság térre /12.sz./ nézve, művészi homlokzatú, két sarokerkélyes ház legrégebbi, Szabadsajtó-úti /egykor Jacobus Gasse/ részét Altabak kanonok 1604-ben építette. Emeleti homlokzata konzolos boltíveken

17995-54.

nyugszik. Főhomlokzata stuccodiszes. Egy ideig a város tulajdonában volt. 1703-ban ismét magántulajdon. Ekkor épülhetett a barokk, háromhomlokzatu lakóház. 1750 óta volt az Ott család tulajdonában.

Mellette a 13.sz. II.emeletes ház fülkés homlokzatával, copf-rajzu oszlopos és vasrácsos erkélyével és rokoko-copf stílus szép emléke.

Magas oromzatos barokk homlokzatával a tér déli oldalán fel-tűnik a Karmelita templom. A kőkeretes kapu oromzatán az 1724.év-szám az épület keletkezési idejét jelöli. Alaprajza eliptikus, oldalt sugarasan kiálló oltárfülkékkel van tagozva. A templom helyén egykor a Perger ház állott, ettől délre pedig a katonai építkezési hivatal. A templom tervét Witner Márton rendtag /1666-1732/, a római anyatemplom mintájára tervezte. Az oltárképeket a nápolyi születésű Martino Altomonte /1657-1745/ kiváló barokk festő festette /1726-27/. A főoltár egykori festménye szintén Altomonte műve volt, ezt azonban feldarabolták, egyes részletei a kolostor folyosóján láthatók. A főoltár mai képe Kastner János bécsi festő /szül. 1776/ száraz felfogású alkotása. A főoltár koronázó oromzatában lévő Mózeset a csipkebokor előtt ábrázoló festmény Altomonte műve. A templom padsora, továbbá a sekrestye butorai a barokk butorművesség jeles munkái. A templom a szentélye mellett emelkedő toronnyal szép képet nyújt.

A templom melletti, 1891-ben létesített kápolnában helyezték el a Hab-Máriának nevezett gyönyörű szobrot. Az árvíz em-lékére emelt szobormű egy adat szerint 1754-ben már megvolt. Hosz-szu ideig a mai sétatéren emelkedett, onnan került mai helyére. Valószínűleg a scariai születésű és Ausztriában működő Diego Francesco Carlonenak /1674-1750/ a műve.

A barokk házak egész sorát tanulmányozhatjuk Győr régi ut-cáin, közöttük nem egy, jó arányaival és művészi díszével ma is kiválik. Ide sorozható a Karmelita templomtól a Széchenyi-térre vezető Kázinyczy utcában /4.kép/ a 4.számú, két emeletes, magas zárt erkéllyel ellátott ház, szép, izléses homlokzattal. A kapu két jón pilaszterrel szegett boltíve kihasasodó, ezen nyug-szik az erkélyt hordó, három konzol. Barokk, egykorú vasalással ellátott kapuszárnyal. Ez a ház a XVIII.sz. második felében épült. A világháború előtt jól restaurálták, de az utóbbi években megkopott. Hátsó homlokzata a Sarló közre néz /egykor Korona, az-előtt Sz.Fülöp köz/.

A kazinczy utcából visszatekintve az utca elejét festői képpel a Karmelita templom keleti oldala zárja el. A Kazinczy-utca 6. és 8.számú II.emeletes ház romantikus stílusú. Egyező díszítése is elárulja, hogy egyazon kéz Fruhmann Antal, a győri rajziskola tanára tervezte /1839-68/.

A Kazinczy-utca 10-12.számú, ma lakóház két épületből áll, hajdan ez volt a Koroná szálloda /a 48-as időkben/. Szfinxes háznak is nevezik. A Széchenyi-tér felé a 21.sz. ház az u.n. Rozália-ház 1703-ban építtette Gindi Balázs, stucco díszű ablakokkal. Két emeletes zárt erkélyű, alul Rozália domborműves alakja díszíti, oromzatát pedig pelikán koronázza. 5.kép.

Néhány lépéssel Győr legszebb terére a Széchenyi térre jutunk, ennek egész déli oldalát a Bencés rendház, a kéttornyú templom és az újabb gimnázium foglalja el /6.kép/. A Dallos Miklós győri püspök által 1627-ben betelepített jezsuiták építtették az egyszerű homlokzatu kétemeletes rendházat, melynek egyetlen dísz a kőkeretes, monumentális, íves oromzatu kváderos kapuzat. Frizében felirat: "GORGIUS SZÉCHENYI ARCHIEPISCOPUS COLOCENSIS COLLEGIUM HOC SOCIETATI JESU. ANNO 1667." A rendház 1651-67-ig részletekben épült fel, részint beépített, részint elhagyatott telek helyén. Belsejében stuccos mennyezetű ebédlőterem és a tálaló mennyezete 1654-ben készült. A lépcsőház erőteljes stuccodíszű mennyezetét /1697/ olajfestésű képek díszítik. Az egykori jezsuita gyógyszerház a Czuczor utca sarkán, ma vaskereskedés, boltzatán szintén stuccodíszes.

A mai Bencés /kéttornyú/ templomot szintén a jezsuiták építtették. A templom homlokzata aránylag egyszerű. Alsó része még a XVII. században készült, barokk vonalú tornyai pedig a XVIII.sz.-ban. Lapos pillérekkel és erőteljes párkánnyal tagozott, a fülkékben szentek alakjai állnak. A kőkeretes, oromzos és kagylódíszű bejárat fölött felíratos tábla van 1641 évszámmal. Alaprajza a római Gesu templom mintájára szép térhatású, széles főhajóból és 3-3 oldalkápolnából áll. A XVII.század első, nagyszabású emléke a mai Bencés, - egykor Jezsuita - templom. Belső alakításában és díszítésében úgy a XVII.századi korai barokk, valamint a XVIII.sz.-i, rokokóba hajló Mária Terézia stílus minden sajátosságát jól tanulmányozhatjuk. 1738-tól kezdve a templom főhajóját és szentélyét mely 1651-től 1738-ig dísz nélkül állott, Mária Terézia stílusban egységesen alakítják. Hatalmas, dongabol-

17995-54.

tozatos mennyezetét Troger Pál a bécsi képzőművészeti Akadémia tanára, 1744-47-ig, díszítette színpompás festményekkel. Az építészeti keretek festője Gaetano Fanti olasz művész volt. A boltívél-lon látható Sz.Lukács alakjában Troger önmagát örökitette meg, alatta művész neve és 1744 évszám. A márványból és műmárványból épült nagyméretű, oszlopos főoltár festménye Sz.Ignác megdicső-ülését ábrázolja Troger Pál ecsetéből. Az oltár fából faragott és aranyozott, nagyméretű szobrai /7.kép/ Rössler József bécsi szobrász jeles munkái. Meg kell még említenünk a díszes rokokó szószéket /8.kép/, melyet a pozsonyi Gode Lajos szobrász, Donner tanítványa készítette 1749-ben. Burghart Gáspár győrszigeti or-gonakészítő 1759-ben készítette az orgonát, amely könnyed alak-jaival jó összhangban van Troger Pál kórusfreskójával az "Angyal-koncerttel". Szép rokokó díszűek a tölgyfából faragott padok.

A templom keleti oldalához épített eklektikus stílusú gym-názium Czigler Győző műegyetemi tanár tervei szerint épült 1888-ban.

A Széchenyi tér nyugati oldalát néhány elrontott homlokza-tu lakónáz határolja, de annál érdekesebb az északi oldal. Itt emelkedik Győr legszebb barokk épülete, az egykori apátur ház, a mai muzeum. Értékes homlokzatát a közelmúltban stílszerűen res-taurálták. A homlokzat emeleti részét jón fejezetű lizénák ta-gozzák, amelyek a hármas tagozású főpárkányt hordják. Ezt a magas tetőzet, középen pedig széles oromzat koronázza. Az épületbe kő-keretes kapu vezet, barokk konzoljain nyugazik a zárt erkély, két oldalán egy fülke szoborral. Az épület emeleti középrészét a stucco és frescodíszes, egykori ebédlőterem foglalja el. A vá-rosház felé néző jobboldali sarkon lévő zárt erkély a muzeum leg-régibb része, rajta az 1638-as évszám olvasható. 1786-ban a Ben-cés rend feloszlatásakor a ház állami tulajdonba ment át, 1809-ben a francia hadsereg egyik tábornoka és két kormányzó, a kapu mel-letti emléktábla tanúsága szerint itt lakott. A Stelczer utcai homlokzaton szép barokk ablakrácsok, a Sz.László közti első emele-tén pedig kosaras rácsok vannak alkalmazva.

A muzeumtól balra a Széchenyi tér és a keskeny Stelczer u. sarkán, két emeletes, aránylag egyszerű, de nemesarányú ház köti le figyelmünket. Kerek sarokerkélye szinte védelmi jellegű. Téve-sen török háznak nevezik. Mansard tetővel van lefedve. A sarkán álló vastuskó /a bécsi Stock im Eisen példájára az itteni fűszer-17995-54.

kereskedés cégére volt./ Gindi Orbán városbíró építtette 1697-ben. Stelczer utcai homlokzatán konzolos, két emeleten átmenő, zárt erkélye van.

A mellette emelkedő Széchenyi tér 3.számú két emeletes lakóházon bár homlokzata klasszicista, diszítésében felismerjük a romantikus formákat. A már említett Fruhman Antal tervezte /1839-69/.

A Széchenyi tér közepe táján, a Bencés templom homlokzatával szemben áll, a török iga alól való felszabadulási emlék, a Mária oszlop. Anyaga mészkö. Az emlékművet Kolonich Lipót győri püspök állíttatta 1686-ban Budavár visszafoglalásának emlékére. Nagy művészi értékénél fogva a Széchenyi tér legfőbb disze. Formáin a késő-reneszánsz és a korabaroók hatás keveredik. Bécsujhely főterén hasonló oszlop áll. Mesterüket mindeztideig nem ismerjük. 1945-ben megsérült. Győr város tanács 1950-ben megfelelő gondossággal helyreállíttatta.

A barokk építészeti emlékek javarésze természetesen a belvárosban van. Szemlénket tehát itt folytatjuk. Tény az, hogy a XVIII.sz.-ban rendkívül élénk tevékenység színhelye Győr.

A Kazinczy-utcával párhuzamos Sz.László király /azelőtt Király-/ utcában szintén néhány említésre méltó műemléki értékű házzal találkozunk. A 4.számú kétemeletes, barokkhomlokzatu Bezeredy ház, egykor Eszterházy palota arról nevezetes, hogy 1809. augusztus 31.-én éjjel itt szállott meg Napoleon, aki a Kismagyarországi csata után néhány napi ostrommal Győrt bevette. Ennek emléke a néhány ház homlokzatán befalazott ágyugolyó.

A Sz.László Király-u. 5.számú tört homlokzatu lakóház, korábban Bárány szálloda a XIX.sz.elején kedvelt bálozó hely volt. A falában elhelyezett kőtábla szerint egykor a Pálosok háza volt. Előtte folyt a Rábcának egyik ága 1271-ig.

A Sz.László király utca, Kovács Pál-u. és Jedlik Ányos utca által határolt telken emelkedik Győr egyik szép XVIII.sz.-i háza. Ez a nagy egyemeletes ház több régibb ház helyén épült. Érdekes megemlíteni a ház történetét. Az Okaga, Taxoni, Angrano és Beccaria nevű régi gazdag olasz családok a XVIII.sz. elején telepedtek le Győrött és mint alchimisták az aranykészítéssel foglalkoztak. Élénk kereskedést is folytattak, tulajdonképpen ez volt gazdagságuk igazi alapja. A fenti ház területe 1770-ben az Angrano család tulajdonából a Langon családba ment át. Langon 1799-1804.

Mária még ez évben 16.500 forintért és 60 körmőci aranyért eladta Török kapitánynak, aki nemsokára továbbadta Eszterházy Gábornak és feleségének Grassalkovich Klárának 19.300 forintért és egy pár lóért. 1770 után nyerte a ház mai alakját, 1805-ben a ház újból gazdát cserélt, ekkor Lang János gabonakereskedő 70.000 forintért vette meg, 1815-ben az épület a Bozzay család tulajdonába ment át.

Homlokzatán a gazdag, hermákkal és puttókkal díszített erkélyes kapuzat, az átlósan a Széchenyi térre néző zárt sarokerkély és az emeleti fülkében levő szoborcsoport az építtető művész szeretetét hirdeti.

A Széchenyi tér délkeleti sarkából induló, korábban Megyeház, most Liszt Ferenc utcában folytathatjuk szemlénket. Itt is akad néhány figyelemreméltó épület. Az átlósan álló erkélyek a régi Győr jellegzetességeit őrzik. Kifelé haladva jobbról a Liszt Ferenc-u.6.sz. alatt az egyemeletes Általános iskolát /9.kép/. A szép copf stílusú homlokzat emeletén a jellegzetes füzéres díszű, szemöldökpárkányos ablakok nyílnak, közepén oromzatos rizalit. Udvarán a földszinten pilléres árkádos folyosó /10.kép/, emeletén szemben, XVII.sz.-i oszlopos árkád még megvan. Ezt az épületet Széchenyi György alapította magyar ifjak konviktusának, 1694-ben. Itt tanított Révay Miklós, a jeles nyelvész mint rajztanító. Az épület egykor rajziskola volt.

A 13.sz. a mai megyei tanácsház egykor Ferencesrendi zárda volt. 1826-ban jutott az épület a vármegye tulajdonába, ekkor nyerte mai klasszicista alakját.

A Liszt Ferenc utca 18.sz. kétemeletes copf stílusú sarokházat a Lukács Sándor-u. választja el a nagyterjedelmű három utcára néző Józsa-háztól. Sarkán hengeres zárt erkély, homlokzatán fülkében a szent család sétáló csoportja. Korabarokk külső és a kapuboltban hasonló kapuzat emeli művészi jelentőségeit. Emlektábla jelzi, hogy itt lakott Deák Ferenc és Fejér György /1766-1851/ történetirő. Oromzatát kőcimer és putto szobrok ékesítik. A ház 1703-ban már fennállott.

A Liszt Ferenc utcával párhuzamosan haladó Rákóczy Ferenc-utca legjelentékenyebb épülete a régi Városház. /11.kép/ Architektúrája rokon a szomszédos Múzeum épületével. Bizonyára azzal egyidőben épült. Toszkán oszlopos kapuja állítólag a régi Duna-kapu formájára készült. Erkélyének vasrácsa a barokk kor szép al-

kotása. Az épület a káptalan által 1562-ben átengedett telken, egy rombadőlt ház helyén épült 1750 előtt, ugyanakkor kapcsolták hozzá a Kabók Lajos utcai szárnyat. Ezt az épületet szerepelteti Jókai Mór a "Lőcsei fehér asszony" kivégzési jelenetében.

A szemben levő kétemeletes épület klasszicista tervrajza szintén Fruhman Antaltól, egykori rajziskola tanárától származik.

Rákóczi Ferenc-u.6.sz. slatt találjuk az 1666-ban alapított agkok menházát és a melléje 1725 táján épült Magyar ispóta barokk stílu templomát. A menháznak két kisméretü árkdos udvara van.

A Dunával párhuzamosan haladó Rózsa Ferenc-utca 5. sz. alatt emelkedik a három utcára néző, kétemeletes "Káptalani zenészek háza" /12.kép/. Latin feliratának 1775-ös évszáma elárulja az építés idejét. Az épület telkét a káptalan a régi város-ház telkéért kapta cserébe. Itt született 1843-ban Richter János világhírű karnagy.

A Rózsa Ferenc utcai 9.sz. egyemeletes ház a belváros egyik legrégibb épülete. Fehérvári János építette 1657-ben. Széles kapuzatába barokk-rokoko lépcsőrácsa érdemel figyelmet, 1771-es évszámmal.

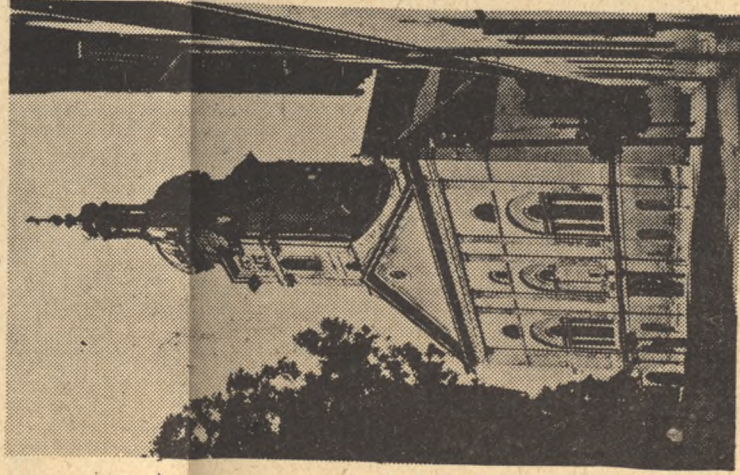
Lehetetlen, hogy egy kétórás előadás keretében Győr valamennyi, műemlékjellegű épületét felsoroljam és ismertessem.

De ismerve a város adottságát, állithatjuk, hogy az országban egy városnak sincs annyi lehetősége arra, hogy a városképi javításokat végrehajtva, olyan meglepő szépséggel bontakozzon ki, mint amennyire Győrnek, szülővárosomnak erre lehetősége van.

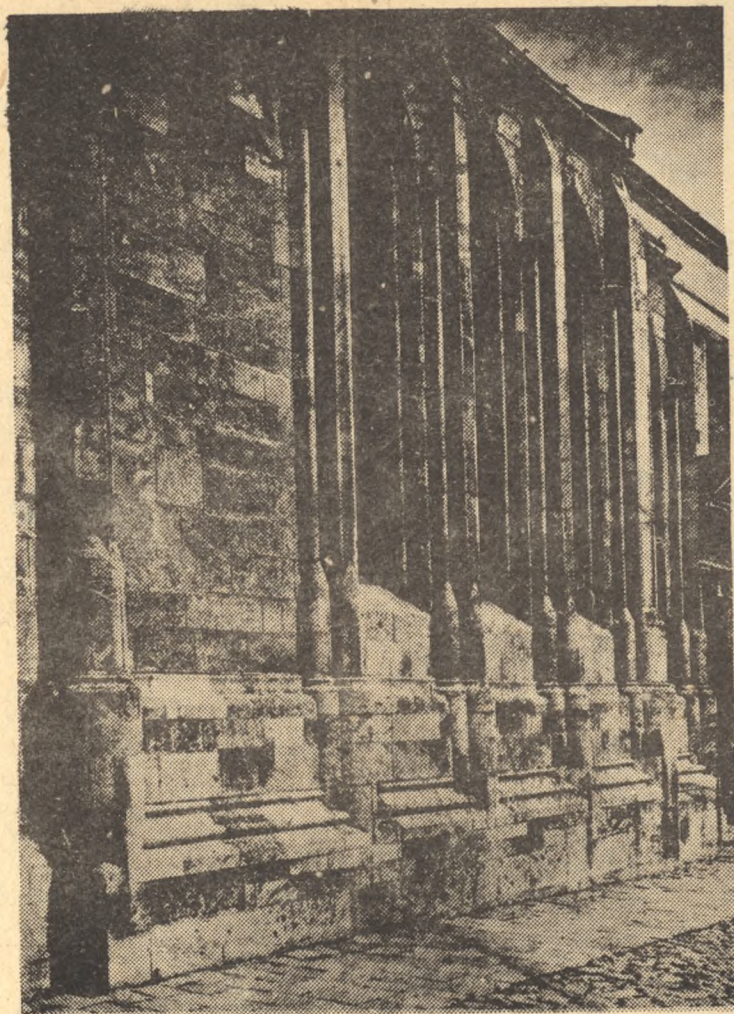

1. Káptalándomb.

2. Székesszegház délnyugatról.

3. Székesegyház Szent László kápolna.

4. Kazinczy utca.

5. Rozália ház.

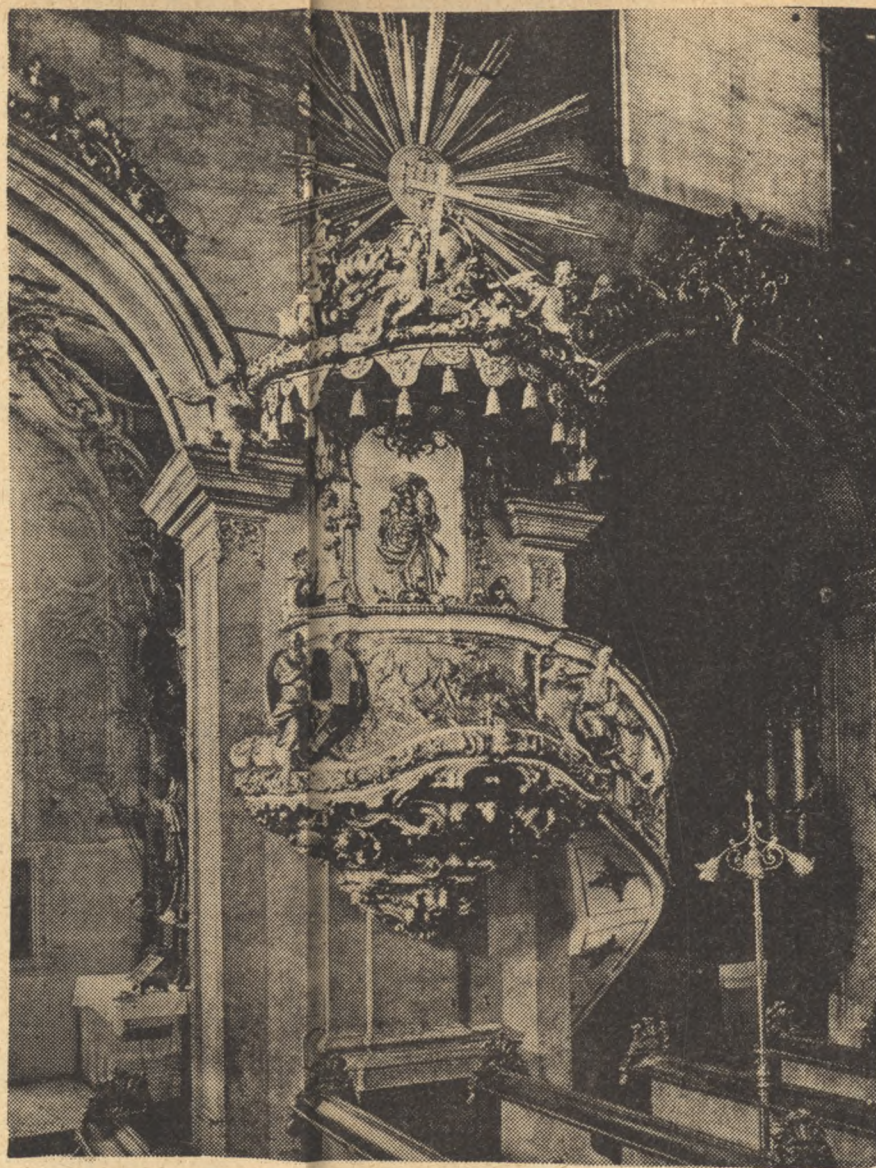

6. Bencés templom.

7. Bencés templom főoltár.

8. Bencés templom szószéke.

9. Liszt Ferenc u. 6.8.10.

10. Egykori rajziskola folyosója.

11. Régi városháza.

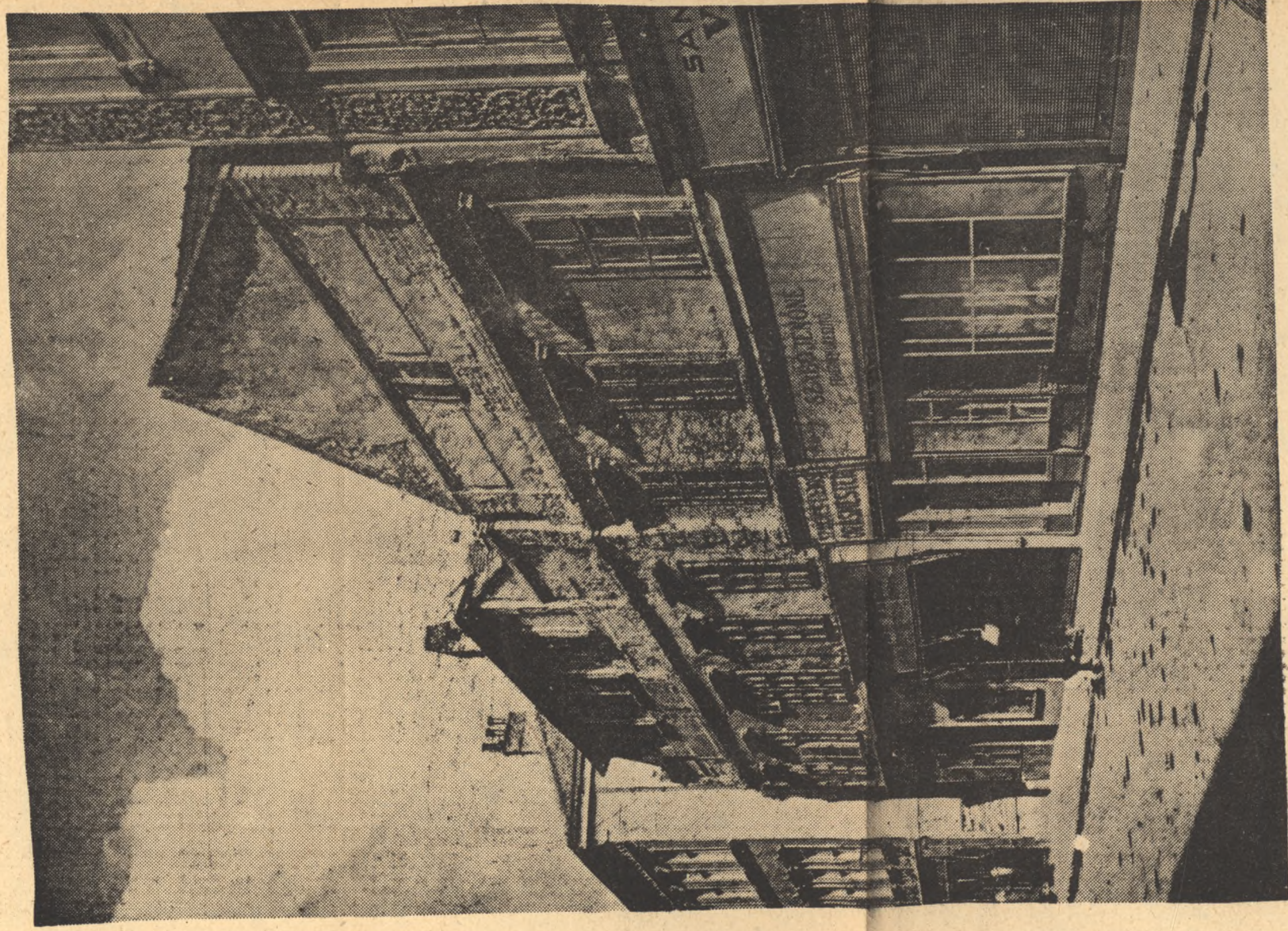
12. Képtalani zenészek háza.

13. Erzsébet tér 13.

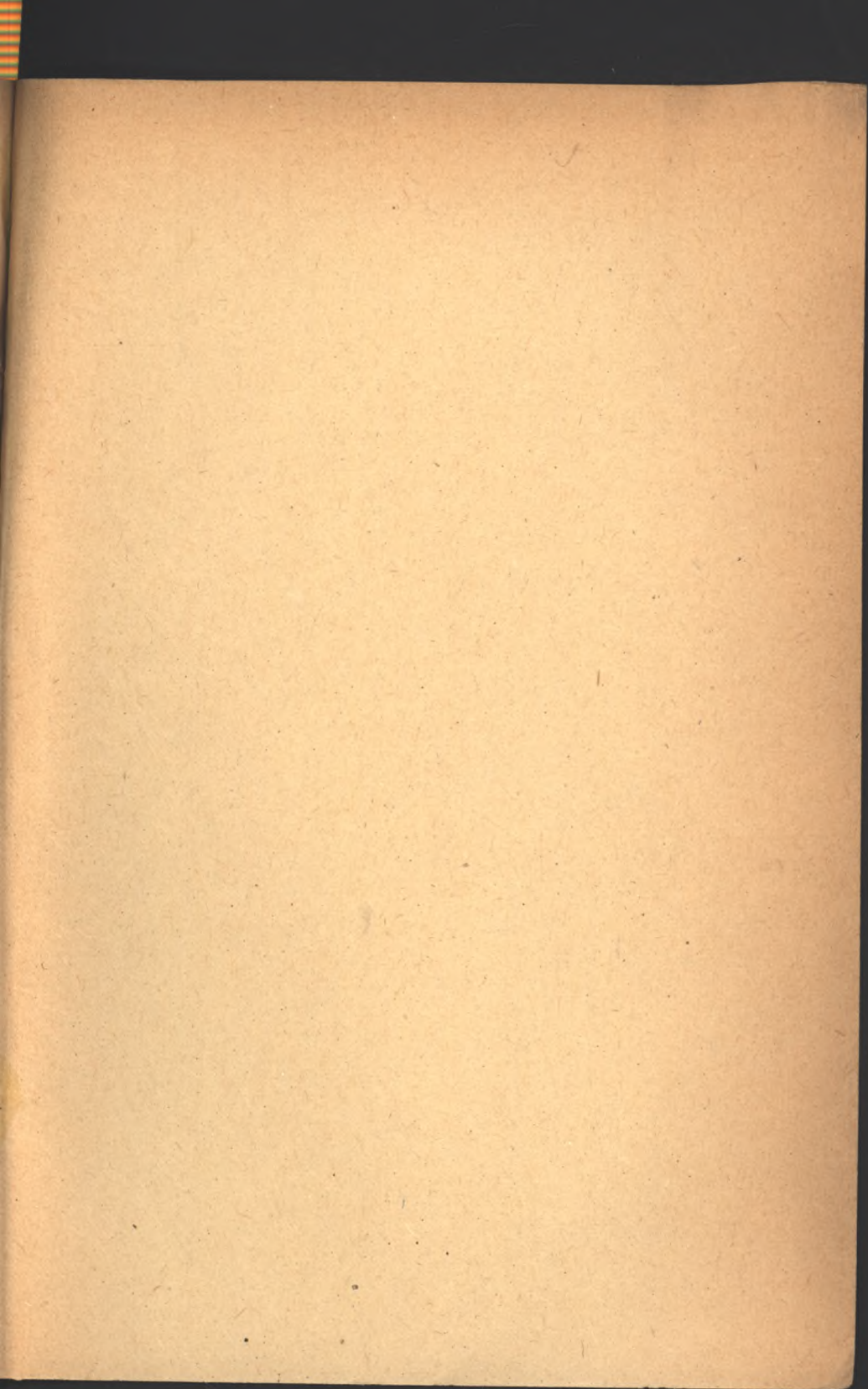
14. Kazinczy u. részlet.

15. Püspökvár.

Táskaszám : 17995